

ΘΕΛΗΣΗ & ΠΑΙΔΕΙΑ

Μελετώντας συχνά, απόψεις και άρθρα στο διαδίκτυο για την εκπαίδευση, για τα σχολεία μας, για το τι είδους μαθητές θέλουμε, για το τι είδους σχολεία μάθησης μας προσφέρει το κράτος, για το ποιο είναι το προσωπογράφημα των δασκάλων μας, ποιο είναι το περιβάλλον μάθησης των παιδιών μας, τη σύνδεση των γνώσεων των νέων με την προσφορά εργασίας, και άλλες σκέψεις με κοινωνιολογικές προσεγγίσεις, κοντοσταθήκαμε αμήχανα σε ένα αρκετά ευρηματικό, σκεπτικιστικό άρθρο.

Ο συντάκτης του¹ καταπιάνεται με ένα θέμα, που λίγο -πολύ είναι γνωστό σε όλους μας, καταλήψεις στα σχολεία. Καταλήψεις που γίνονταν όλο και πιο συχνά, τώρα τελευταία και πριν την πανδημία : «Όλο και περισσότερα Γυμνάσια και Λύκεια, βρίσκονται υπό κατάληψη από τους μαθητές τους, με αιτήματα τα οποία θα μπορούσαν να είχαν λυθεί με μία σύσκεψη, το πολύ μίας ώρας. Σήμερα όμως, χάνονται χιλιάδες ώρες διδασκαλίας. Πρέπει να ψάξουμε τις αιτίες που δημιουργούν αυτή την τραγική κατάσταση, όχι μόνο για το μέλλον της παιδείας μας, αλλά και για το μέλλον της ίδιας μας της χώρας. Τα παιδιά του Λυκείου, βαριούνται, ξέρουν ότι επτά ώρες παρουσίας τους καθημερινά σε μία τάξη, δεν τους προσφέρει τίποτα και μάλιστα με τον τρόπο που γίνεται από την πλειοψηφία των καθηγητών το μάθημα. Γνωρίζουν πολύ καλά, το έχουν μάθει από γενιές και γενιές παλαιότερων συμμαθητών τους, ότι για να κερδίσουν μία θέση στο Πανεπιστήμιο, πρέπει να κάτσουν εκατοντάδες ώρες στα θρανία των φροντιστηρίων ή των ιδιαίτερων μαθημάτων. Οι μαθητές της 3ης Λυκείου, όσοι από αυτούς το έχουν πάρει ζεστά και προσπαθούν να εισαχθούν στα ΑΕΙ, ξέρουν ότι δεν έχουν κανένα λόγο να πηγαίνουν στο σχολείο, καθώς είναι χαμένες ώρες διαβάσματος για αυτούς. Την πληρώνουν μόνο αυτοί - και είναι πάρα πολλοί πλέον, με την κρίση που μαστίζει τη χώρα μας - που οι οικογένειές τους δεν έχουν χρήματα για φροντιστήρια ή ιδιαίτερα,

¹. <http://www.tovima.gr/opinions/article, Μπάργλας Τάσος>, Αυτό το σχολείο δεν αρέσει, αλλάξτε το!

διαβάζουν μόνοι τους και όλο και κάποιες απορίες μπορούν να λύσουν με την παρουσία τους στη τάξη.

Η παγιωμένη αυτή κατάσταση, συνεχίζεται εδώ και πολλά χρόνια στην ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αυτό όμως δεν μπορεί να συνεχιστεί πλέον. Δεν βγάζει πουθενά. Είναι ένα τεράστιο κόστος για όλους μας. Για τους μαθητές, για τους καθηγητές, για το κράτος. Το υπουργείο Παιδείας, πρέπει να καταλάβει ότι αυτό το σχολείο, δεν αρέσει και ότι δεν αρέσει και προκαλεί, πετάγεται στον κάλαθο των αχρήστων. Αυτό έπρεπε ήδη να είχε γίνει. Άμεσα, χθες, η ηγεσία του υπουργείου, αντί να σφυρίζει αδιάφορα και να πετάει το μπαλάκι στους μαθητές και τους καθηγητές, όφειλε να προωθήσει τη μεταρρύθμιση στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τόσοι και τόσοι Έλληνες καθηγητές, γνώστες του αντικειμένου υπάρχουν στο εξωτερικό και στο εσωτερικό. Ας διαλέξει κάποιους, οι οποίοι να προτείνουν το νέο Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο του 21ου αιώνα και να ξεκινήσει η εφαρμογή του από τη νέα σχολική χρονιά. Δεν υπάρχει χρόνος. Αν δεν το κάνει αυτό το κράτος, θα είναι υπόλογο και θα μείνει με το στίγμα, για τη μη μόρφωση όλων των επόμενων γενιών των ελληνόπουλων. Ελπίζω να μην το επιθυμεί.»

Ξέρετε, αυτό το άρθρο, έφερε στην μνήμη μας, ένα κοινωνιολογικό εύρημα, που συναντάμε πολλές φορές τώρα τελευταία σε παιδαγωγικές έρευνες : «...σήμερα, η μόρφωση των παιδιών, όλο και περισσότερο γίνεται πολύ ακριβή, ακριβή για τα ίδια τα παιδιά, ακριβή για όλους εμάς τους γονείς των παιδιών, ακριβή διότι για να κερδίσουν μία θέση στο Πανεπιστήμιο, πρέπει να κάτσουν εκατοντάδες ώρες στα θρανία των φροντιστηρίων ή των ιδιαιτέρων μαθημάτων και αυτό επιβαρύνει αφάνταστα τον οικογενειακό προγραμματισμό».

Λόγια και σκέψεις που μας γυρνάν πίσω, αναμοχλεύουν παλαιότερες επισημάνσεις, παλαιότερες έρευνες για την εκπαίδευση², έρευνες που πολλοί από μας ομολογουμένως, τις θεωρήσαμε υπερβολικές τότε. Αξίζει όμως, υπό το πρίσμα των νέων αυτών δεδομένων, να τις ξαναθυμηθούμε, όσο πιο περιληπτικά γίνεται.

².Οι Κληρονόμοι, Οι φοιτητές και η κουλτούρα, P.Bourdieu- Jean-Claude Passeron, μετάφραση Νίκος Παναγιωτόπουλος και Μαρία Βιδάλη, Ινστιτούτου του βιβλίου-M.Καρδαμίτσας , Αθήνα 1993 !

Το εκπαιδευτικό σύστημα, ισχυρίζονται οι P.Bourdieu- Jean-Claude Passeron, δυνάμει της σχετικής αυτονομίας του, είναι ικανό να μετατρέπει τα σχολικά πλεονεκτήματα/μειονεκτήματά του, τις όποιες εξωσχολικές ιδιότητες των μαθητών του, ιδιότητες που τις οφείλουν κατά κύριο λόγο στην κοινωνική τους καταγωγή, όπως για παράδειγμα ο ιδιαίτερος τρόπος έκφρασης ή η ικανότητα να διατυπώνουν, με ένα ευαίσθητο, αισθητικό, προσωπικό ύφος τις απόψεις τους* αυτές λοιπόν τις εξωσχολικές ιδιότητες, ένας ντετερμινιστικός σχολικός, μηχανισμός τις αποδίδει ή θέλει να τις αποδώσει, σε άρρηκτα πνευματικά χαρίσματα των ολίγων ελιτίστικων μαθητών, των ολίγων που έχουν την δύναμη και τα χρήματα, να διαφοροποιούνται και να «αγοράζουν» σχετικά εύκολα, τα «κλειδιά» της παιδείας. Μέσω αυτής της ντετερμινιστικής καταγραφής, το εκπαιδευτικό σύστημα, μεταμορφώνει κατά τρόπο ανεπίληπτο, αυτούς που «κληρονομούν» αυτά τα ιδιοχαρακτηριστικά και συνεχώς τους αναγορεύει, σε άτομα που «αξίζει» να τους απονέμουμε τους κυριάρχους τίτλους εξουσίας.

Με άλλα λόγια, άτομα της ελιτίστικης εξουσίας, συνεχίζουν να την κατέχουν και να την απολαμβάνουν, μέσα από έναν σχολικό μηχανισμό, που τα «αναπαράγει» συνεχώς. Αυτή η «φυσική» εξομοίωση του κοινωνικού status (φυσικές κοινωνικές ανισότητες ευφυΐας, κουλτούρας, λεπτότητας, κτλ.), επιτρέπει στο σχολείο να ολοκληρώσει τη λειτουργία της νομιμοποίησης, δηλαδή να μετατρέπει αυτά τα προνόμια, σε αξιοκρατικά δικαιώματα και να δίνει στον κάτοχό τους, συνήθως γόνο μεγαλοαστικών τάξεων, το δικαίωμα να ασκήσει εξουσία, σύμφωνα με τις αρχές της δημοκρατίας.

Αυτά έλεγαν περίπου κάποιοι παιδαγωγικοί ερευνητές, πριν κάμποσα χρόνια. Το περίεργο όμως είναι, ότι ακριβώς την ίδια προσέγγιση, την διαβάσαμε πρόσφατα σε ένα άρθρο³, που αναφερόταν στη νομιμοποίηση των προνομίων της άνισο/ισότητας, των μαθητών της ελληνικής κοινωνίας και της ελιτίστικης μαθησιακής διαφοροποίησης, των κολεγίων Ψυχικού, Αρσακείου, Μωραΐτη και άλλων ίσως παρόμοιων σχολείων* είναι άλλωστε γνωστό, ότι σε αυτά τα σχολεία, φιλοξενούνται μαθητές και μαθήτριες που προέρχονται από τα ανώτατα εισοδηματικά στρώματα της

³.<http://www.efsyn.gr/arthro/paidia-ypoyrgon-megalostelehon-kai-sholeia-katafygia>

Ελλάδος ή από κοινωνικές ομάδες, που οι οικογένειες τους κατέχουν υψηλές θέσεις στην πολιτική ιεραρχία της χώρας μας· σε αυτά τα σχολεία, οι μαθητές, εμφανίζονται να διαφοροποιούνται μαθησιακά, από τους υπόλοιπους μαθητές των δημοσίων σχολείων της χώρας μας και συνήθως όταν αποφοιτούν, καταλαμβάνουν τις πιο προνομιούχες θέσεις στην κρατική ιεραρχία.

Στα πλαίσια αυτά, τα υψηλά τους δίδακτρα, είναι αποτρεπτικά για πολλούς και αποτελούν, ως προς τις συνέπειές τους, τόσο στοιχεία διαφοροποίησης των πελατών-καταναλωτών τους, όσο και ασφαλιστικές δικλίδες για «παρείσακτους», της «ελεύθερης» κοινωνίας.

Παράλληλα, ας μην ξεχνάμε, ότι το μεγαλύτερο μέρος των υπουργών, των βουλευτών, των επιχειρηματιών, σήμερα, ανεξαρτήτως κόμματος, επέλεξαν και επιλέγουν για τους γόνους τους, την ιδιωτική εκπαίδευση ή καλύτερα τα 10-12 γνωστά ιδιωτικά σχολεία της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Να λοιπόν μια συλλογιστική σκέψη, που έμμεσα ή άμεσα, προωθεί τον μηχανισμό επιβολής της κυρίαρχης άποψης, «περί μαθησιακής διαφοροποίησης» των κολεγιακών μαθητών, σε σχέση με τους υπολοίπους. Κοιτάξτε πως οι σκέψεις αυτές, «κλειδώνουν» με τις σκέψεις των Γάλλων κοινωνιολόγων Pierre Bourdieu και ο Jean-Claude Passeron⁴: «...ο εκπαιδευτικός μηχανισμός, λειτουργεί, ως ένα σύστημα επιλογής και κοινωνικού διαχωρισμού των ανωτέρων αστικών τάξεων, σε βάρος των μεσαίων και λαϊκών τάξεων».

Αναφύεται λοιπόν μια συλλογιστική σκέψη, που μας οδηγεί μονομερώς στον ορθολογισμό, ότι δηλαδή η δομή του κοινωνικού χώρου, όπως αυτή παρατηρείται στις στρωματοποιημένες κοινωνίες, είναι αποτέλεσμα διαφοροποίησης της πολιτισμικής μας κοινωνίας, όπου ο σχολικός θεσμός, παίζει καθοριστικό ρόλο στην αναπαραγωγή της κατανομής του πολιτισμικού κεφαλαίου και κατεπέκταση, στην αναπαραγωγή της δομής του κοινωνικού γίνεσθαι, με τη μονοπώληση των κυρίαρχων θέσεων εξουσίας.

Σε κάθε περίπτωση και αυτό ισχύει για όλες τις χώρες του κόσμου, ο κοινωνικός/εκπαιδευτικός μηχανισμός, τείνει να εξασφαλίσει, μέσω της συνειδητής

⁴.Άννα Φραγκουδάκη, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Εκδόσεις Παπαζήση, σελίδα 162

ή ασυνείδητης εκπεφρασμένης συμπεριφοράς, τη διαιώνιση των κοινωνικών δομών, όσο και αν κατά καιρούς διαφαίνεται μια αγανακτισμένη αντίδραση τόσο των απόμων όσο και των κοινωνιών.

Η κοινωνική ζωή, η ζωή του κοινωνικού κόσμου, δεν είναι τίποτε άλλο παρά το σύνολο των δράσεων και των αντιδράσεων, που τείνουν να συντηρούν την ήδη κατανομή των εξουσιών και η κατανομή αυτή, καθορίζει ανά πάσα στιγμή τις δυνάμεις και τις στρατηγικές που εμπλέκονται στους αγώνες, για τη συντήρηση και την διαιώνιση της συγκεκριμένης ελιτίστικης εξουσίας.

Αυτό το φαινόμενο μπορεί να περιγραφεί, ως η κατεπίφαση προοδευτική στροφή της κοινωνίας, που χρονικά παρατηρείται σε ελεγχόμενες δράσεις, κοινωνικές και στην ουσία όλες αυτές οι δράσεις, ενσωματώνουν, ως διαφορετικά πρόσωπα, την ίδια καθεστηκυία αντίληψη εξουσίας («βελούδινες» κοινωνικές επαναστάσεις).

Με αυτό τον τρόπο, το αναπαραγόμενο υπάρχον εξουσιαστικό σύστημα, ασκεί αυτό που ονομάζεται «συμβολική βία»⁵, μια βία που ασκεί κάθε εξουσία στην προσπάθεια της διατήρησής της· δεν έχει τη έννοια της φυσικής βίας (πχ. αστυνομικής), αλλά συνοψίζεται στην επιβολή σημασιών. Επιβολή σημασιών, μέσα από θεσμούς αναπαραγωγής ιδεών, όπως είναι το σχολείο, τα ΜΜΕ, η επιβολή αντιλήψεων, ερμηνειών, αρχών και αξιολογήσεων.

Οι σημασίες αυτές επιβάλλονται έμμεσα, γιαυτό και ο όρος «βία» και μάλιστα «συμβολική», σαν επίσημες νόμιμες αξίες της άρχουσας κοινωνικής τάξης. Η δε «συμβολική βία», που ασκεί ο εκπαιδευτικός θεσμός, έχει ως κοινωνικό ρόλο την αναπαραγωγή της «κυρίαρχης παιδείας», ως προς την μετάδοση σχολικών πληροφοριών, κυρίως μέσω του μηνύματος, ότι αυτό που διδάσκει το σχολείο είναι το νόμιμο, που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση· έτσι έμμεσα, ασυνείδησιακά, έχουμε την ποθούμενη νομιμοποίηση της ελιτίστικης κοινωνικής τάξης.

Για μας, αυτό που μας προβλημάτισε και εξακολουθεί να μας προβληματίζει, δεν είναι τόσο, η αποκάλυψη του μηχανισμού δράσεως του εκπαιδευτικού συστήματος, όσο ο ντετερμινιστικός χαρακτήρας αυτού. Η έννοια της «συμβολικής

⁵. Άννα Φραγκουδάκη, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Εκδόσεις Παπαζήση, σελίδα 162

βίας», όπως εμφανίζεται δηκτικά στα εκπαιδευτικά δρώμενα, αναιρεί ουσιαστικά κάθε προσπάθεια πεπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Αν αυτό ισχύει καθολικά, τότε εύκολα διαπιστώνει κανείς, ότι η όποια κατευφημισμός εκπαιδευτική κίνηση είναι καταδικασμένη σε αποτυχία, διότι η νομιμοποίηση της ελιτιστικής κουλτούρας, μάλλον δεν είναι μόνο στο επίπεδο των κοινωνικών τάξεων, αλλά διαπνέεται από μια πολιτική νομιμοποίηση, όλων των κοινωνικών στρωμάτων.

Πως αλλιώς άλλωστε μπορούμε να εξηγήσουμε το γεγονός, ότι προοδευτικοί αριστεροί, εμπιστεύονται τα παιδιά τους, σε ελιτίστικα σχολεία και αυτό ισχύει για όλες τις χώρες και για όλους τους τόπους. Μήπως η κάθε νομιμοποίηση του πολιτικά αντιθέτου, περνά μέσα από την πολιτική έγκριση της άρχουσας κουλτούρας, που στην έννοια της διατήρησης της εξουσίας, έχει αποδεχτεί την πολιτική διαφορετικότητα, όπου την συμφέρει και όταν την συμφέρει, και αυτός ο συμβιβασμός είναι προς όφελος και των δυο;

Μήπως τελικά αυτό που προκύπτει, ως μόνο εφικτό, στην πράξη, είναι ότι η εκπαιδευτική αντίδραση ΠΡΕΠΕΙ, να περνά μέσα από την ΘΕΛΗΣΗ του ατόμου, μια Θέληση για ολιστική παιδεία, μια Θέληση για πραγματική ρήξη, μια Θέληση για το «εμείς» και όχι για το κοινωνικό «εγώ».

Έχουν άραγε οι νέοι μας συνειδητοποιήσει, αυτή την αντίφαση της πολιτισμικής «συμβολικής βίας» και είναι ενεργά έτοιμοι, κυρίως σήμερα, στην Ελλάδα της κρίσης ή των κρίσεων, να «επαναστατήσουν» για μια απελευθερωμένη συνειδησιακή γνώση.

Εάν ναι, τότε δεν πρέπει να αργήσουν, γιατί ήδη είμαστε αρκετά πίσω στο ταξίδι προς την «Ιθάκη», ένα ταξίδι εμπειριών, που καταξιώνει συνειδησιακά τον νέο, γιατί όπως έλεγε και ο Winston Churchill : « Η επιτυχία δεν είναι οριστική. Η αποτυχία δεν είναι μοιραία. Αυτό που μετράει είναι το κουράγιο για να συνεχίζεις....». ΘΕΛΗΣΗ λοιπόν για ένα καλύτερο ΑΥΡΙΟ, για ένα ΑΥΡΙΟ μέσω των επιλογών μας, των δικών μας επιλογών, των επιλογών που θα στηρίξουμε ΕΜΕΙΣ, δια βίου.